

Luku 5

Keskiajan suomalainen yhteiskunta ja talous

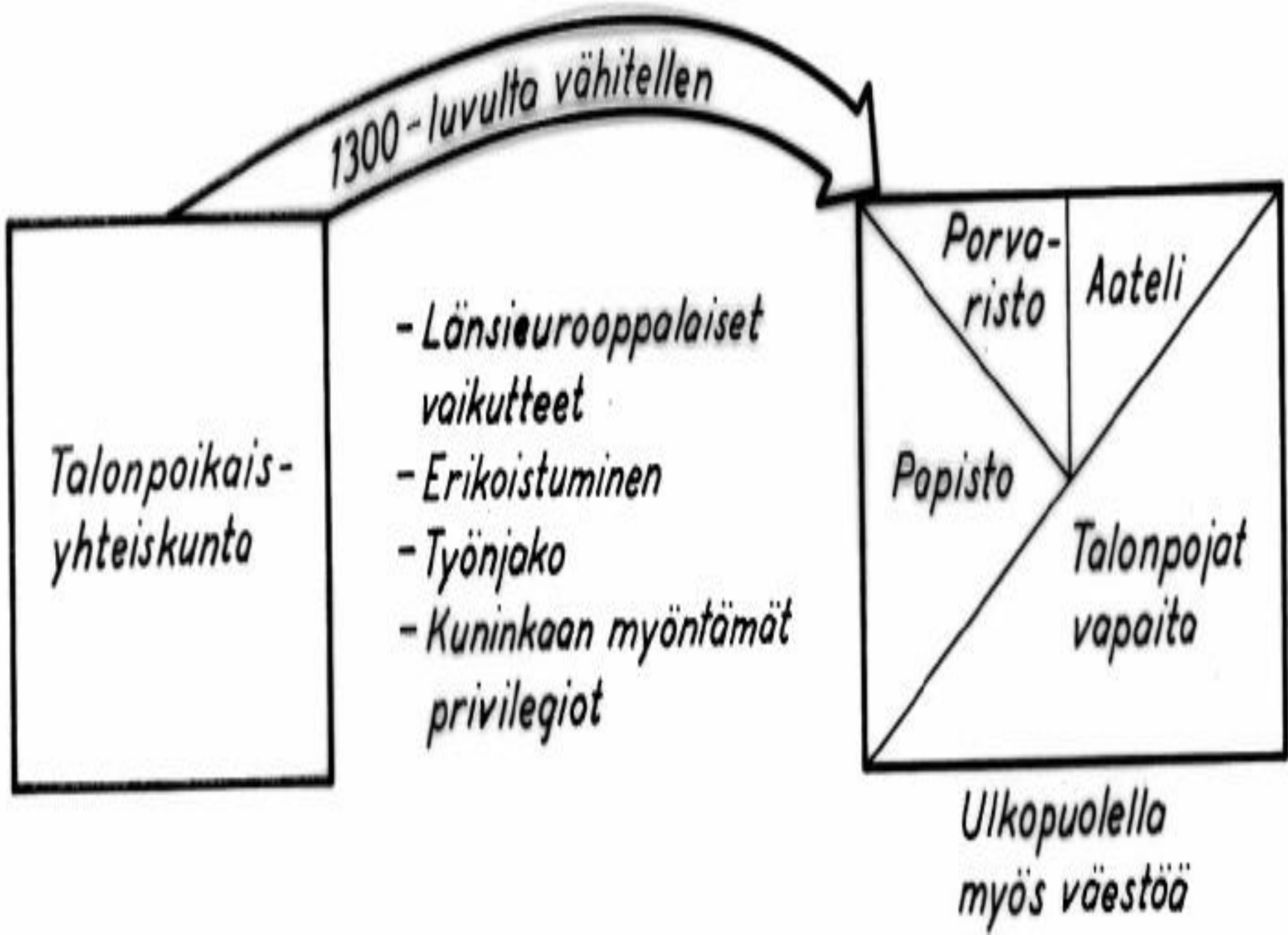

Oppikirjan sivut 43-53

SÄÄTY-YHTEISKUNTA SUOMESSA

- syntyi keskiajalla
- **Alsnön sääntö 1280, 1300-l lähtien Suomessa** (Mauno Ladonlukko)
- **frälse = rälssi = verovapaus → aateli**
 - yhteiskunnan (hallitsijan) tarpeet
- **vahvistui 1500-l Vaasa-suvun aikana** sisäisen valtataistelun ja suurvallan luomisen tuloksena
- **kukoistus 1600-l suurvaltakaudella**
- Suomessa oli asukkaita n. 300 000 1500-l alussa

Sääty-yhteiskunnan synty Suomessa

Maallinen rälssi eli aatelisto:

- **Kansainvälinen sääty**
- **Etuoikeutena verovapaus** (ajan myötä perinnöllinen) ja **suuri maaomaisuus**
 - Erioikeudet ja lahjoitukset
- **Tuottoisimmat virat**
- **Tehtävänä:**
 - **ratsupalvelus, sotiminen, hallinto**
- **Sääty oli suljettu**

Aateliskartanoita lähinnä Varsinais-Suomessa, Uudellamaalla, Hämeessä ja Satakunnassa

Tunnettuja aatelissukuja: Fleming, Tott, Kurki, Tavast, Horn, Särkilahti.

Hengellinen rälssi eli papisto:

Papeista piispoihin.

Etuoikeutena ja vallan perustana verovapaus ja itsehallinto:

- **verotusoikeus** (kymmenykset)
- **oma tuomiovalta** (kanoninen oikeus)
- **nimitysoikeus** (virkailijat, tuomiokapituli).
oikeus valita omat viranhaltijat
- **oikeus pitää asemiehiä**

Velvollisuudet koskivat vain Rooman kirkkoa!

- **Oikean uskon opettaminen/säilyttäminen, henkinen kulttuuri, papiston säännökset**

Porvaristo:

- paljon ulkomaalaisia: saksalaisia ja ruotsalaisia, tanskalaisia
- **Porvaristossa vain kauppiaat ja käsityöläiset.**
- **Oikeuksia:**
 - **Kaupunkien itsehallinto, oma oikeuslaitos, yksinoikeus kauppaan ja käsityöhön**
- **Velvollisuudet (tehtävät): veronmaksu, ammattikuntalaitoksen ylläpito**
- kaupan keskittäminen kaupunkeihin verotuksen helpottamiseksi
- merkitys kasvoi valtion rahantarpeen lisääntyttyä
- osuus väestöstä 2-3 %

Talonpojat:

- **Itsenäiset maansa omistavat talonpojat**
 - **Perintö- eli sukuoikeus**
- **Rasituksina verotus** (kuninkaalle ja kirkolle), **sotalaitos sekä työsuoritukset** (kyyditys- ja kestikievarilaitos, teiden, kirkkojen ym. rakentaminen)
- **Oikeutena mahdollisuus vaikuttaa paikallishallinnossa, edustajat valtiopäiville.**
- suomalaisen talonpoika useita eurooppalaisia talonpoikia itsenäisempi ja vapaampi
- turkiskaupan vähentyessä suomalaisesta yhteiskunnasta talonpoikaisvaltaisempi
- **Yhteistä kansaa yli 90% väestöstä (ml tilattomat).**

YHTEINEN KANSA (ajan mittaan)

- n. 90 % tiloista ja väestöstä
- eriarvoisia ryhmiä:
 - itsenäiset talonpojat
 - lampuodit aateliston vuokraviljelijöitä
 - torpparit osatilan vuokraajia
 - mäkitupalaiset mökin vuokraajia
 - tilattomat rengit ja piijat
 - loiset

LISÄÄ SÄÄDYISTÄ

AATELISTO

- ETENEMISMAHDOLLISUUKSIA ARMEIJASSA JA LAAJENEVASSA SIVIILIHALLINNOSSA
- MAAOMAISUUDEN VEROVAPAAUS
- REDUKTIO JA YKSINVALTIUS KATKAISIVAT TIEN KOHTI YLIMYSVALTAA

PAPISTO

- **TÄRKEÄ ASEMA
PAIKALLISHALLINNOSSA JA
MORAALINEN JOHTOASEMA**
- **MAAOMAISUUDEN VEROVAPAAUS**
- **SÄÄDYN SULKEUTUMINEN
(PAPPISSUVUT)**

PORVARISTO

- **YKSINOIKEUS KAUPPAAN JA KÄSITYÖHÖN**
- **KAUPAN SÄÄTELY HAITTASI SUOMALAISIA KAUPUNKEJA**
- **SÄÄDYN SISÄLLÄ SUURET VARALLISUUSEROT**

TALONPOJAT

- VÄKIMÄÄRÄLTÄÄN SUURIN
- KÖYHTYMINEN SUURVALTA-AJALLA
- TALONPOIKIEN ASEMA
PAIKALLISHALLINNOSSA SÄILYI
- TOIMIVAT YHDESSÄ ETUJENSA
PUOLUSTAMISEKSI

Tehtävä 1

Mitä eroa on käsitteillä

- a) maallinen rälssi – hengellinen rälssi**
- **Maallinen rälssi palveli kuningasta ja valtakuntaa varustamalla ratsun sotaan.**
 - **Hengellinen rälssi palveli kirkkoa ja huolehti ihmisten suhteista Jumalaan.**
 - **Kumpikin rälssi sai verovapauden.**

Tehtävä 1

Mitä eroa on käsitteillä

b) yksivuoroviljely – kaksivuoroviljely

- **Yksivuoroviljelyssä peltoon kylvettiin viljaa joka vuosi niin kauan kuin siitä saatiin satoa.**
- **Kaksivuoroviljelyssä kahteen osaan jaettua peltoa viljeltiin vuorovuosina, jolloin maa sai välillä levätä ja kerätä ravinteita.**

Tehtävä 1

Mitä eroa on käsitteillä

c) peltoviljely – kaskiviljely

- **Peltoviljely on viljelytapa, jossa raivattua peltomaata muokataan ja viljellään vuodesta toiseen.**
- **Kaskiviljelyssä kaadetaan metsä ja poltetaan puut, jolloin tuhkan avulla saadaan viljelyyn erittäin ravinteikasta maata muutamaksi vuodeksi.**

Tehtävä 3.: Miten viljelytavat vaihtelivat Suomen eri puolilla?

- **Lounais-Suomessa ja Hämeessä harjoitettiin peltoviljelyä.**
- **Itä-Suomessa harjoitettiin enemmän kaskiviljelyä.**

Tehtävä 1

Mitä eroa on käsitteillä

d) raati – kilta

- Raati johti keskiaikaista kaupunkia ja koostui pormestareista ja raatimiehistä, jotka edustivat porvaristoa raadissa.
- Kilta oli vain tietyn alan kauppiaiden tai ammattinharjoittajien yhteensliittymä, varsin suljettu seura, joka harjoitti hyväntekeväisyyttä ja järjesti juhlia.

Tehtävä 5.: Pohdi, mikä oli kaupunkien merkitys keskiajan Suomessa.

- 1. Hansakaupan ansiosta kaupunkien yhteydet Itämeren muihin osiin olivat vilkkaat.**
- 2. Kaupunkien kautta Suomi sai vaikutteita muualta eikä elänyt umpiossa.**
- 3. Kaupungeissa oli käsityöammattien harjoittajia.**
- 4. Porvaristo vaurastui kaupankäynnillä.**

Keskiajan kauppa

Keskiaikaiset kauppakaupungit

- 1. Turku 1229**
- 2. Viipuri 1293 (1403)**
- 3. Porvoo 1300-1 (1383)**
- 4. Ulvila 1365**
- 5. Rauma 1442**
- 6. Naantali 1443**

Suomen kaupungit ja tärkeimmät tiet keskiajalla

Suomesta vietiin:

- suolakalaa
- kuivattua kalaa
- nahkoja ja turkiksia
- voita

Myös puun ja tervan vienti aloiteltiin keskiajalla.

Mitä tuotteita Suomesta vietiin ja mitä Suomeen tuotiin?

Suomeen tuotiin:

- vuosittain miljoonia kiloa suolaa (keskiajan tärkein kauppatavara)

- rautaa

- kulutustavaroita (esim. kankaita, huonekaluja, paperia, koriste-esineitä ja viiniä).

Elinkeinot

- **Peltoviljely**: *sarkajako, jakokunta*
- **Kaskiviljely**
- **Karjan kasvat**us
- **Metsästy**s
- **Kalast**us
- **Käsityöammatit**
- **Kaup**pa
- **Palkolliset**